

**KULTTUURISETELI –
KULTTUURIN UHKA VAI
MAHDOLLISUUS?**

Ralf Sund

Raportti Kulttuurisetelin toteuttamisen edellytyksistä

14.4.2005

**Tilajat: Suomen Teatteriliitto, Finland Festivals,
Suomen Museoliitto ja Suomen Sinfoniaorkesterit**

Rahoittaja: Opetusministeriö

1. JOHDANTO

Neljä kulttuurialan valtakunnallista järjestöä Suomen Sinfoniaorkesterit, Suomen Teatteriliitto, Finland Festivals ja Suomen Museoliitto, päättivät teettää selvityksen kulttuurisetelin käyttöön liittyvistä seikoista. Selvityksen tekijäksi palkattiin VTM Ralf Sund. Työ on tehty 1.12.2004 – 04.04.2005 välisenä aikana.

Selvitystyön ohjausryhmässä ovat olleet Tuomas Auvinen (Teatteriliitto), Aila Sauramo (Sinfoniaorkesterit), Tuomo Tirkkonen (Finland Festivals) ja Anja-Tuulikki Huovinen (Museoliitto). Taustaryhmä on kokoontunut viisi kertaa. Selvityksen tekijä on saanut taustakeskusteluissa paljon neuvoja ja ohjeita. Siitä huolimatta loppuraportin sisällöstä vastaa yksin tekijä.

Lisäksi osana selvitystä on tavattu ja haasteltu laajaa joukkoa poliitikkoja, työmarkkinajärjestöjen edustajia, virkamiehiä sekä aiheesta muutoin tietäviä. Vastaanotto hankkeelle on ollut myötämielinen.

Tehtävän selvityksen aihepiiri rajattiin koskemaan seuraavia seikkoja

1) Käyttöalueen rajaus

Kulttuurisetelin käyttöalueen rajaus on hankala ja tärkeä osa selvitystyötä. Kulttuurin käsite on laaja ja hankalasti hahmotettavissa. Kulttuuriseteliä ajatellen keskeistä olisi pyrkiä rajaamaan käyttöalue siten, että se palvelee henkilöstön jaksamista.

2) Verotuskohtelu.

Lähtökohtana on liikuntasetelin verokohtelu, joka eduskunnan päätöksellä marraskuussa 2003 säädettiin saajalleen verovapaaksi eduksi tietyin edellytyksin. Osana selvitystyötä selvitetään päättäjien kantaa mahdolliseen veromuutokseen ja kulttuurisetelin verokohteluun. Tarkoituksena on hahmotella erilaisia muutoksia lainsäädäntöön.

3) Työnantaja- ja työntekijäjärjestöjen suhtautuminen.

Selvitystyön yhteydessä selvitetään työmarkkinajärjestöjen kantaa kulttuurisetelin käytölle. Etuus on osa työsuhteiden ehtoja, joten on luonnollista, että asiasta lausuvat myös työmarkkinajärjestöt kantansa.

4) Setelin arvioitu volyymitaso.

Kulttuurisetelin volyymitason arviointi on keskeinen osa selvitystyötä. Kulttuurilaitosten osalta olisi tärkeää saada tietoa siitä missä määrin kulttuuriseteliä otettaisiin käyttöön ja missä määrin niiden käyttäjät olisivat uusia kulttuurin kuluttajia.

Kulttuurisetelin käyttöön liittyy kulttuurilaitoksille kustannuksia, joten ratkaisevaa taloudellisen kannattavuuden osalta on arvioida mahdollista volyymitasoa. Mikäli kulttuurisetelin käyttäisivät jatkossa lähinnä vain entiset kulttuurin kuluttajat ja provision vuoksi kulttuurilaitoksille jäisi lippujen hinnasta entistä pienempi osa, on lopputulos kulttuurilaitosten talouden osalta hankala.

Tämän vuoksi on tärkeää selvittää kulttuurisetelin käyttöön liittyvät volyymivaikutukset.

5) Setelin käytännön organisointi.

Käytännön organisointiin kuuluu setelien painatuksen (setelipaino) järjestäminen, toimitusjärjestelmän rakentaminen (internet), sopimusten tekeminen sekä kulttuurilaitosten että yritysten kanssa, maksuliikenteen organisointi sekä markkinointi.

6) Palkkioprovision taso ja toteuttaminen.

Yhtenäisen maksuvälineen painatus ja toimitus- sekä markkinointikulut tulee kattaa. Mahdollisuuksia on kaksi. Kustannukset ovat ensisijaisesti yritysten, jotka tarjoavat etua työntekijöilleen kontolla tai kulttuurilaitokset maksavat osana pääsylipun hinnasta setelin käytöstä. Todennäköinen ratkaisu on jälkimmäinen. Tällöin syntyy kysymys provision aiheuttamista seikoista kulttuuria tuottaville laitoksille.

7) Muut esiin tulevat kysymykset.

Tässä yhteydessä selvitetään kansainvälinen käytäntö. Erityisesti pohjoismaiset käytännöt ovat tärkeitä.

2. TAUSTAA

Monin tavoin kulttuuriseteli muistuttaa liikuntaseteliä. Kummassakin on kyse työkykyä ylläpitävästä toiminnasta, yrityksen henkilöstölleen tarjoamasta työsuhde-etuudesta ja taloudelliset vaikutukset muistuttavat melko pitkälle toisiaan.

Marraskuussa 2003 eduskunta teki päätöksen, jonka perusteella liikuntaseteli määrättiin tietyin edellytyksin verovapaaksi eduksi saajalleen. Valtiovarainvaliokunnan perusteluissa korostetaan liikunnan merkitystä työkykyä ylläpitävänä toimintana.

Valtiovarainvaliokunta toteaa mietinnössään (VaVM 24/2003 vp):

”Verottomuuden edellytykset arvioitaisiin kuten muutoinkin edun tavanomaisuuden ja kohtuullisuuden perusteella. Edellytyksenä olisi niin ikään, että etu kohdistuu koko henkilökuntaan.”

”Olennaista on siis, että työntekijän saama etu on tavanomainen ja kohtuullinen.”

”Valiokunta pitää vaatimusta varmistua etuuden käyttäjästä sinänsä perusteltuna ja oikeutettuna, mutta toteaa, ettei sitä ole aihetta tulkita liian kahlitsevasti. Edun todellinen käyttäjä voidaan tarkistaa valiokunnan käsityksen mukaan käytännössä joustavasti eri tavoin. Olennaista on, että etuuden käyttäjä voidaan tarvittaessa aina todeta.”

”Valiokunta pitää liikuntaseteleitä koskevaa uudistusta mahdollisista alkuvaiheen soveltamisongelmista huolimatta myönteisenä. Se antaa työnantajille joustavan keinon tukea työntekijöiden liikuntaa ja rakentaa työhyvinvointia sitä kautta. Säännös selkiinntää myös oikeustilaa ja saattaa pienet yritykset tasaveroisempaan asemaan muiden työnantajatahojen kanssa.”

Oleennaista liikuntasetelin verottomuuden osalta on pidetty sitä, että etu on kohtuullinen ja tavanomainen ja että koko henkilöstö on sen piirissä. Kohtuullisena on pidetty noin 200 euron etuutta vuodessa.

Keskeinen peruste liikuntasetelin verottomuudelle on ollut työkykyä ylläpitävä ominaisuus. Liikuntasetelin myötä on korostunut myös kulttuurin merkitys työkykyä ylläpitävänä toimintana. Verottomuuden laajentaminen kulttuurin suuntaan lisäisi myös kokonaisvaltaista henkilöstöpolitiikkaa. Osa henkilöstöstä katsoo työvireytensä lähteeksi liikunnan ja osa kulttuurin.

3. VEROTUS

3.1. Nykytila

Nykyisten määräysten nojalla kulttuurisetelillä saatava etuus on veronalainen etu. Tuloverolain 69 & 1. mom. 4. kohdassa säädelään virkistykseen liittyvien etujen veronalaisuudesta:

”Veronlaiseksi tuloksi ei katsota, ellei edellä säädetystä muuta johdu koko henkilökunnan tai työnantajan palveluksesta eläkkeellä olevien työnantajalta saamaa tavanomaista ja kohtuullista ...

4) etua työnantajan järjestämästä virkistys- tai harrastustoiminnasta, jollaisena voidaan pitää myös työnantajan kustantamaa liikuntaseteliä.”

Nykyisellä määräyksellä kulttuuriseteli on saajalleen siis veronalaista etua, jolloin siitä tulisi maksaa sivukulut ja suorittaa ennakkopidätys. Ilman lainmuutosta kulttuurisetelin muodossa henkilöstölle tarjottu luontaisetu on veronalainen etuus. Vaikka etuus olisi ”tavanomainen ja kohtuullinen”, se ei täytä kriteeriä ”työnantajan järjestämä”. Verottajan julkisuuteen tarjoama tulkinta asiasta on myös yksikäsitteinen.

Se, että kulttuuriseteli on tuloverolain nykyisellä muotoilulla verollinen käy ilmi siitäkin, että verottaja on katsonut tarpeen erikseen mainita liikuntasetelin, mutta ei kulttuuriseteliä. Näin ollen neljännessä kohdassa ao. verolakia oleva maininta liikuntasetelistä on tulkittava siten, että se on erikseen mainittu poikkeus ”työnantajan järjestämä” –ehdosta.

On täysin selvää, että kulttuurisetelistä ei tule laajamittaisesti käytettyä työsuhde-etua ilman verolain muutosta. Kyse on kuitenkin taloudellisesti melko vaatimattomasta edusta, johon liittyy nykyisellään verotuksellista byrokratiaa siinä määrin, ettei ole todennäköistä, että kulttuuriseteliä juurikaan käytettäisi verotuksellisesti epämääräisessä tilanteessa.

Liikuntasetelistä päätettäessä vuoden 2003 lopulla määritteli valtiovarainvaliokunta ”kohtuullisuutta ja tavanomaisuutta” sekä henkilökohtaisuutta:

”Hallituksen esityksen perusteluissa esitettyä edun käyttäjään kohdistettua kontrollointivaatimusta sekä edun arvoa koskevaa 200 euron rajaa on pidetty valiokunnan asiantuntijakuulemisessa liian tiukkoina ja kahlitsevina. Niiden on katsottu rajoittavan joustavien menettelytapojen omaksumista ja aiheuttavan tarpeetonta tulkinnanvaraisuutta mm. sen suhteen, mitä kustannuksia euromääräinen raja koskee. Toisaalta näitä samoja rajoitteita on pidetty eräissä asiantuntijalausunnoissa työnantajien kannalta perusteltuina ja tarpeellisina mm., jotta voidaan varmistua siitä, että työnantajan kustantaman edun käyttäjänä on työntekijä itse.

Valtiovarainministeriö on korostanut lausunnossaan, että liikuntaseteleiden verottomuutta arvioidaan nimenomaan kokonaisarvioinnin pohjalta. Hallituksen esityksessä mainittu euromäärä on luonteeltaan informatiivinen, ja se kuvaa vallitsevaa verotuskäytäntöä. Sillä ei siis pyritä erikseen säätämään verovapaan etuuden määrää. Valiokunta toteaa lisäksi, että tavanomaisuus ja kohtuullisuus ovat suhteellisia käsitteitä, jotka määrittyvät myös ulkoisten olosuhteiden mukaan. Kiinteän euromääräisen rajan asettaminen olisi myös tähän nähden aiheetonta.”

Siitä huolimatta, että valiokunnan kannan mukaan euromäärää tulee pitää lähinnä informatiivisena, on käytännössä 200 euron raja toiminut yrityksissä liikuntasetelin käytössä raja-arvona.

3.2. Kulttuuriseteli käyttöönotto edellyttää veromuutosta

Kulttuuriseteli tulisi määritellä samalla tavalla kuin verottomaksi kuin liikuntasetelikin. Keskeisin peruste muutokselle on työkykyä ylläpitävä toiminta. Kuten liikunta, myös kulttuuri edesauttaa

henkilöstön jaksamista. Näin ollen samat perusteet, joilla liikuntaseteli taannoin määriteltiin verovapaaksi etuisuudeksi, pätevät kulttuuriseteliin.

Myös muut aikoinaan liikuntasetelin verottomuus päätöksen yhteydessä käytetyt perusteet ovat olemassa. Erikokoisten yritysten saattaminen samanarvoiseen asemaan oli eduskunnan veropäätöksen taustalla. Ajatuksena oli, että suurilla yrityksillä on paljon paremmat mahdollisuudet vanhan veropäätöksen nojalla tarjota liikuntapalveluja henkilöstölleen. Pienet yritykset eivät yleensä pysty itse järjestämään liikuntapalveluja. Täsmälleen samat perusteet pätevät myös kulttuuripalvelusten tarjoamisessa henkilöstölle.

Yksinkertaisimmillaan muutos voitaisiin aikaansaada eduskunnan tekemällä täsmennyksellä tuloverolain 69 pykälän ensimmäisen momentin 4:een kohtaan seuraavasti.

Veronalaiseksi tuloksi ei katsota, ellei edellä säädetystä muuta johdu koko henkilökunnan tai työnantajan palveluksesta eläkkeellä olevien työnantajalta saamaa tavanomaista ja kohtuullista

4) etua työnantajan järjestämästä virkistys- tai harrastustoiminnasta, jollaisena voidaan pitää myös työnantajan kustantamaa liikunta- **ja kulttuuriseteliä.**”

Muutos voitaisiin tehdä vuoden 2005 lopulla kun eduskunnassa täsmennetään verolakeja seuraavan vuoden tulo- ja menoarvioon liittyen. Asiasta olisi luontevaa sopia hallituksen budjettiriihessä elokuussa 2005. Opetusministeriö ja valtiovarainministeriö ovat keskeisessä asemassa lainmuutoksen valmistelussa.

Toinen mahdollisuus aikaansaada muutos verolaissa on kansanedustajan lakialoitteen avulla. Suoritettujen selvitysten nojalla on perusteltua syytä olettaa, että eduskunnasta saattaisi löytyä innokkuutta lakimuutoksen aikaansaamiseksi. Lakimuutokseen ei liittyisi fiskaalisia vaikutuksia, mikä helpottaa sen aikaansaamista.

Myös muita mahdollisuuksia on olemassa. Elinkeinoelämän keskusliitto on lähestynyt valtiovarainministeriötä 28.2.2005 päivätyllä muistiolla, jossa esitetään em. verolainkohtaa muutettavaksi muotoon:

”Tavanomainen henkilökuntaetu. Veronalaiseksi tuloksi ei katsota, ellei edellä säädetystä muuta johdu, koko henkilökunnan tai työnantajan palveluksessa eläkkeellä olevien työnantajalta saamaa tavanomaista ja kohtuullista:

-

4) etua työnantajan kustantamasta virkistys- tai harrastustoiminnasta;”

Esitetyllä muutoksella poistettaisiin kokonaan ”työnantajan järjestämä” –ehto. Esitetyllä veromuutoksella ei muutettaisi muita ehtoja. Edun tulisi edelleen olla tavanomainen ja kohtuullinen. Elinkeinoelämän Keskusliitto (EK) perustelee esitystään: ”Yritysten näkökulmasta ei ole mikään eroa sillä, ostavatko yritykset liikuntalippuja useammasta eri kuntosalista, jumppapaikasta tai uimahallista erikseen, yhdeltä palvelua tarjoavalta yritykseltä liikuntarahaseteleitä vai suorittaako yritys korvauksen työntekijälle suoraan esitettyä tositetta vastaan. Lainsäädännöllä ei pitäisi asettaa rajoituksia sille, miten järjestettynä harrastus- ja virkistystoiminta on verovapaata. Yritysten pitää voida toimia kunkin yrityksen toimintamallin ja hallintoon sopivimmilla tavalla ilman, että verotuksella ohjataan tehtyjä ratkaisuja.”

EK:n esitystä voidaan pitää melko pitkälle menevänä. Selvitysmiehen esitys verolainmuutoksesta on vaikutuksiltaan suppeampi ja rajaisi verottomuuden tarkemmin kuin EK:n esitys.

Esitetyllä verolain muutoksilla ei ole käytännössä merkitystä verottajan työhön. Seteleitä tarjoavalla yrityksellä on velvollisuus pitää kirjaa siitä kenelle seteleitä on jaettu. Tarvittaessa selvitys on verottajan tarkastettavissa. Nykyinen tilanne on verottajalle sen sijaan hankala, koska kulttuuripalvelujen tarjoaminen henkilöstölle perustuu osin vaikeatulkintaiseen lainkohtaan. Käsitteet ”tavanomainen”, ”kohtuullinen” ja ”työnantajan järjestämä” ovat tulkinnanvaraisia.

3.3. Veromenetyksiä ei ole

Olemassa olevan tiedon valossa julkiselle vallalle ei koituisi veromenetyksiä ainakaan selvitysmiehen esittämän veromuutoksen seurauksena. Nykyisellään verotuloja ei juuri kerry kulttuuriin liittyvien luontaisetujen verottamisesta. Verohallituksen tilastoista niitä ei voi löytää.

Esitetty veromuutos lisäisi merkittävästi kulttuurin kysyntään, jolloin voidaan spekuloida potentiaalisen verotulon menetyksestä, mutta se on perin teoreettinen, koska ei ole uskottavaa, että ilman verolain muutosta luontaisetujen käyttö voisi vastaisuudessa lisääntyä.

Jossain määrin laajamittainen kulttuurisetelien käyttö lisäisi yritysten kuluja, jotka vähentävät yrityksiä tuloksia ja sitä myöden myös verotuloja. Tämäkin vaikutus on niin marginaalinen, että euromääräistä arviota on mahdotonta tehdä.

3.4. Kohtuullinen

Mikäli luontaisetujen verotukseen tehdään esitetyn mukainen muutos, olisi samalla luontevaa määritellä verottomuuden yläraja hieman korkeammaksi. Edelleen olisi luontevaa, että sekä kulttuuri- että liikuntaseteli otettaisiin huomioon yhdessä kohtuullisuutta arvioitaessa. Näin ollen yritys voisi myöntää, olettaen rajan olevan vaikkapa 300 euroa, joko 300 euron arvosta kulttuuriseteleitä tai 300 euron arvosta liikuntaseteleitä tai sitten sekä kulttuuri- että liikuntaseteleitä yhteisarvoltaan enintään 300 euroa.

Tämä järjestely antaisi työnantajalle mahdollisuuden tukea henkilöstön työssä jaksamista kunkin omien mieltymysten mukaisesti.

4. KULTTUURISETELIN KÄYTTÖALA

Kulttuuri voidaan määritellä monella tavalla. Kulttuurisetelin yhteydessä korostuu kulttuurikäsitteen merkitys työntekijöiden virkistyksen ja työkykyä ylläpitävän luonteen näkökulmasta. Viime kädessä kulttuurin positiiviset vaikutukset ovat näin ollen melko subjektiivisia.

Tästä näkökulmasta tulisi kulttuurisetelin käyttöala määritellä hyvin laajasti. Mahdollisia ratkaista kulttuurisetelin käyttöala on useita.

Kulttuurisetelin käyttömahdollisuus rajataan koskemaan kulttuurilaitoksia, jotka nauttivat valtiontukea. Tämän määritelmän etuna on se, että kulttuuri on jo määritelty, koska valtiontukea myönnettäessä on suoritettu harkintaa. Määritelmän kielteinen puoli on se, että taloudellisesti kannattava kulttuuritoiminta tulisi rajatuksi kulttuurisetelin käyttöalueen ulkopuolelle, mikä olisi työkykyä ylläpitävän toiminnan näkökulmasta nurinkurista. Täyttäähän kulttuuri, joka toimii taloudellisesti kannattavasti ilman valtiontukea, myös työkykyä ylläpitävän toiminnan ehdot. Toinen ongelma syntyy valtionapua myöntäville viranomaisille, kun paine saada valtionapua – edes

vähän – korostuu kulttuurisetelikelpoisuuden vuoksi. Myös kulttuurilaitokset, jotka saavat joinakin vuosina valtiontukea ja joinain vuosina ei, ajautuisivat kestävämpään tilanteeseen.

Toinen mahdollisuus on muodostaa lautakunta, joka ratkaisee kulttuuria tuottavan laitoksen kelpoisuuden kulttuurisetelin osalta rajatapauksissa. Ehdotuksen hyvä piirre on se, että ratkaisuihin liittyisi aitoa harkintaa ja kulttuurisetelin käyttöalueen osalta muodostuisi aikaa myöden tietty vakiintunut rajaus. Lautakunta voisi työssään ottaa huomioon myös muutokset, joita kulttuurin tuottamisessa syntyy. Esitys lautakunnasta on kuitenkin syytä hylätä, koska hallinnollisen byrokratian tuominen kulttuurisetelin käyttöön ei ole tarpeen.

Kolmas mahdollisuus on määrittellä eksplisiittisesti kulttuurisetelin käyttöalue. Tällöin kulttuurisetelin piiriin kuuluisi kaikilta osin teatterit (puhe, musiikki ja tanssi), museot, oopperat, taidenäyttelyt, tanssitaide ja elävä musiikin esittäminen. Tällöin myös yksittäinen tapahtuma voisi vastaanottaa kulttuuriseteleitä maksuvälineinä.

Mikään esitystyistä vaihtoehtoista ei yksin riitä, mutta kaikkia voidaan käyttää rajaamisen apuna. Tässä selvityksessä päädytään kulttuurin melko laajaan määritelmään. Siihen kuuluisivat kaikki edellä kolmannessa kohdassa määritellyt kulttuuritapahtumat. Ytimen muodostaisivat valtiontukea nauttivat kulttuuritapahtumat, jotka ovat saaneet valtiontukea viimeisen viiden vuoden aikana ja lisäksi muut kulttuurin tarjoajat. Edellytyksenä on tietysti sopimus kulttuuriseteleitä painattavan ja toimittavan yrityksen kanssa, jolla on viime kädessä vastuu tulkita, että palvelun tarjoaja täyttää eduskunnan päätöksessä säädetyt kriteerit.

Valtiontuen saaminen ratkaisee asian ilman erityisempiä pulmia, mutta se ei saa muodostua rajaavaksi tekijäksi. Kulttuurisetelin vastaanottamiseen ovat oikeutettuja myös kulttuurilaitokset, joiden toiminnan luonne on vastaavanlaista kuin valtiontukea nauttivien laitosten toiminta.

Hallituksen esityksessä tulisi ratkaista kahden kulttuurimuodon, elokuvien ja kirjojen, osallisuus kulttuurisetelijärjestelmässä. Kirjat tulisi rajata kulttuurisetelin ulkopuolelle. Perusteena on verottomuuden ehtona oleva vaatimus henkilökohtaisuudesta. Kirja ei ole palvelu vaan tavara, joka luonteensa vuoksi synnyttää riskin jälkimarkkinoista. Elokuvien katselu on kulttuuria ja palvelutoimintaa. Elokuviin kohdistuva tuki kulttuurisetelin muodossa hyödyttäisi ennen muuta kansainvälistä elokuvateollisuutta.

6. KULTTUURISETELIEN MERKITYS ERI TOIMIJOILLE

Seuraavassa hahmotellaan taloudellisia ja toiminnallisia vaikutuksia neljän eri intressiryhmän osalta.

6.1. Työnantajat ja yritykset

On hyvin todennäköistä, etteivät yritykset lähde laajentamaan kulttuurin käyttöä osana henkilöstön työssä jaksamista tai henkilöstöpolitiikkaansa mikäli edun myöntämiseen liittyvä verotuksellinen epäselvyys jatkuu. Kulttuuripalvelujen tarjoaminen samaan aikaan koko henkilöstölle, mikä on nykyisen verolainsäädännön edellytys, on jäykkää ja vaatii isoja järjestelypanoksia.

Yrityksillä on tarve huolehtia työvoimastaan ja edistää työssä jaksamista. Päähuomio on tietysti töiden organisoinnissa, kuormittamisessa ja johtamisessa, mutta yhä keskeisimmiksi ovat nousemassa toimenpiteet, joilla työkykyä ylläpidetään. Tässä suhteessa sekä liikunta että kulttuuri näyttelevät keskeistä osaa. Näin ollen työnantajien intressejä palvelee mitä suurimmassa määrin helppous ja joustavuus tukea sekä liikunta- että kulttuuripalvelujen käyttöä.

Kulttuurin merkityksestä työssä jaksamiseen on tutkinut Boinkum Benson Konlaan Uumajan yliopistosta. Hänen väitöskirjansa perustuu Ruotsin aineistolla tehtyyn huolelliseen selvitykseen, jonka nojalla voidaan päätellä, että kulttuurin merkitystä työssä jaksamiselle on väheksytty:

”Yli 12000 ihmisen ja 30 vuoden seuranta todisti, että kulttuurin kulutus todella takasi pitemmän elämän. Sen jälkeen kun muiden tekijöiden, iän, sukupuolen, tupakoinnin, koulutustason, pitkäaikaissairauksien, liikunnan harrastamisen, tulotason ja sosiaalisen verkoston vaikutus terveyteen oli vakioitu, selvisi, että kulttuuria harrastamattomilla oli 57 prosenttia suurempi riski kuolla enneaikaisesti kuin aktiivisilla kulttuuria kuluttavilla ihmisillä. Eron selvyys hämmästytti myös tukijoita itseään.” (Dialogi 4/2002)

Konlaan ehdottaa: ”Tätä tietoa kannattaisi käyttää hyväksi kun edistetään työssä jaksamista. Kulttuuri voisi olla yksi lisäkeino ylläpitää työkykyä.”

Yritykset voivat käyttää kulttuuriseteliä myös laajemmin osana henkilöstöpolitiikkaansa. Yhä lisääntyvässä määrin tulee jatkossa olemaan pulaa osaavasta henkilöstöstä. Oiva keino käydä kilpaa henkilöstöstä on tarjota erilaisia etuisuuksia. Yhtenä muiden joukossa toimii kulttuuriseteli oivana keinona houkutella työvoimaa. Se kelpaa myös kollektiivisen palkitsemisen ja kannustamisen välineenä.

Yrityksille kulttuuriseteleiden tarjoaminen on täysin vapaaehtoista toimintaa. Näin ollen minkäänlaisesta kustannusten lisäyksestä ei voi olla kyse. Yrityksille kulttuuriseteli merkitsisi yhtäältä jo nykyisin käytettävien panostusten osalta mahdollisuutta joustavampaan käyttöön ja toisaalta jossain määrin tehtävää lisäpanostusta henkilöstön kulttuurin kuluttamiseen.

Myönteiseksi seikaksi yritysten näkökulmasta on laskettava myös se, että uudessa tilanteessa yritykset pystyisivät tasapuolisemmin tarjoamaan niille henkilöstön jäsenille, jotka ovat kiinnostuneita kulttuurista kulttuuripalveluksia ja niille liikuntapalveluja, jotka ovat kiinnostuneita liikunnasta. Kummallakin panostuksella on myönteinen vaikutus henkilöstön jaksamiseen.

6.2. Palkansaajat

Palkansaajille uusien etujen saaminen on tietysti mieluisaa. He voivat saada etuutta, joka ei nosta veroastetta. Toisaalta palkansaajat hyötyvät myös paremmasta jaksamisesta.

Suurta taloudellista merkitystä kulttuuriseteleillä ei palkansaajille ole. Keskimääräisellä tulotasolla kulttuurisetelit voisivat suurimmillaan merkitä hieman yli promillen suuruista kulutusmahdollisuuksien lisääystä.

6.3. Kulttuurin tuottajat

Sinänsä tarkkojen arvioiden tekeminen kulttuuriseteleiden tulevasta käytöstä on erittäin hankala tehdä siinäkin tilanteessa vaikka etuudesta tulisi veroton, koska kyse on kahden eri toimijan käyttäytymisen ennustamisesta, josta meillä on hyvin vähän tietoa. Tässä vaiheessa voidaan tehdä korkeintaan valistuneita arvauksia määrällisistä vaikutuksista.

Selvää on, että kulttuuriseteleillä ostetaan huomattavasti enemmän kulttuuripalveluja kuin nyt. Toisaalta on selvää, että uuden etuuden myötä tulee uusia käyttäjiä, joita ei aiemmin ole

kulttuuripalvelusten lippuluukulla nähty. On edelleen selvää, että osa uusista käyttäjistä jää kulttuurin kuluttajiksi, jolloin kulttuuriseteli toimii kuten markkinointitarjous. Kulttuurisetelin markkinointimerkitys saattaa olla erittäin merkittävä tuomalla uusia käyttäjäryhmiä.

Toisaalta kulttuurin vakituiset kuluttajat varmaankin lisäävät kulutustaan, koska kulttuuriseteli toimii heille kuin alennuslippuna, omaa rahaa jää lisäkulutukselle. On mahdollista, että ratkaiseva etu koituu kulttuurilaitoksille seurannaisvaikutuksista. Kulttuuriseteli tuo uusia potentiaalisia kulutusryhmiä käyttäjien piiriin ja vilkastuttaa näin toimintaa muutenkin kuin kulttuurisetelillä tapahtuvien ostojen verran.

Pystymme päättämään kohtuullisen hyvin vaikutusten suunnan, mutta määrälliset arvioiden esittäminen on epävarmaa. Luvussa 8 on eräitä euromääräisiä arvioita kulttuurisetelin merkityksestä kulttuurin tuottajille.

Oleennaista tässä yhteydessä on todeta, että vaikutus tulee olemaan myönteinen, jolla puolestaan on oma vaikutuksensa työllisyyteen. Kulttuuri on hyvin työvoimaintensiivistä toimintaa. Jokainen lisäeuro kulttuuriin on hyvin työllistävää. Kulttuurisetelillä ei ratkaista työttömyysongelmaa, mutta pieni positiivinen vaikutus aikaansaadaan myös työllisyyden näkökulmasta.

Oleennaista on, että kulttuurin kysyntä kasvaisi niin paljon, että sillä pystytään kompensoimaan lisäkustannukset, joita kulttuurisetelin käyttöön liittyy. Kulttuurisetelillä ostettuun lippuun liittyy provision suuruinen alennus.

6.4. Julkinen valta

Kuten edellä on todettu kulttuurisetelin käyttö ja sen verottomuus ei tuota fiskaalisia vaikutuksia. Sen sijaan erilaiset verottomat etuudet tai aliverotetut etuuden ovat vastoin vallitsevia veropoliittisia linjauksia. Tavoitteena on ollut yksinkertaistaa verotusta poistamalla verottomia ja aliverotettuja etuuksia.

Pyrkimyksessä on kuitenkin menestytty melko huonosti, koska verojärjestelmä pitää sisällään lukuisia aliverotettuja (asuntoetu, autoetu, lounasetu, lasten hoitoetu, ostetut eläkkeet jne.) etuuksia sekä verottomia etuuksia (esim. päiväraha, liikuntaseteli). Kaikilla verottomuuden, kokonaan tai

osittain, kohteena olevilla etuuksilla on hyvät perusteet. Eri aikoina lainsäätäjän huomio tulisi kiinnittyä kulloinkin yleisen yhteiskuntapolitiikan kannalta keskeisiin seikkoihin.

Nykyisessä yhteiskunnallisessa tilanteessa on korostunut työssä jaksaminen. Suomen ikärakenteen vuoksi on perustellusti kannettu huolta työllisyysasteen pysymisestä korkealla. Varhainen eläkelöityminen on uhka hyvinvointivaltion rahoittamisessa. Julkinen valta onkin voimakkaasti tarttunut toimeen ja eläkelainsäädäntöä on muutettu taannoin, jotta ihmiset pysyisivät työelämässä pidempää.

Tämän ohella tarvitaan työssä jaksamisen edesauttamista. Tarvitaan työssäoloaikana toteutettavia toimenpiteitä, joilla työssä jaksamista edesautetaan. Kulttuurisetelijärjestelmä samoin kuin liikuntasetelitkin ovat toimenpiteitä tähän suuntaan. Tämä jo pelkästään riittää syyksi verottomuudelle. Palveleehan järjestelmä omalta osaltaan samaan suuntaisesti kuin yksi yhteiskuntapolitiikkamme keskeisin tavoite.

Kiistatonta on myös se, että kulttuuriseteli lisää erikokoisten yritysten välistä tasa-arvoa, mikä on myös yksi yhteiskuntapolitiikan tavoitteista. Kulttuurilaitosten merkitys alueellisen tasa-arvon kannalta on myös selvää. Kulttuuripalveluilla on merkitystä alueen elinvoimaisuuden kannalta. (Esim. Jouni Kaipainen: Kulttuurilaitosten taloudelliset vaikutukset, Suomen Kuntaliitto, Helsinki 1999.)

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta teetti joitain vuosia sitten selvityksen kansakuntamme menestymiseen liittyvistä tekijöistä Pekka Himasella, jonka raportti korostaa voimakkaasti kulttuurin merkitystä osana kansankunnan menestymistä globalisoituvassa maailmassa.

7. TYÖMARKKINAJÄRJESTÖJEN KANTA

Selvitystyön yhteydessä ei löytynyt kulttuuriseteliin liittyen vastustusta. Itse asiassa esim. elinkeinoelämä on ollut aktiivinen muutoksen aikaansaamiseksi kuten edellä tehty referointi heidän tuoreesta valtiovarainministeriölle tehdystä esityksestä käy ilmi. Työmarkkinajärjestöjen ohjelmissa ei löytynyt kulttuurisetelistä nimenomaista mainintaa, mutta haastatellut työmarkkinajärjestöjen edustajat pitivät mahdollista uudistusta myönteisenä.

8. VOLYYMITASO

Edellä on jo hieman sivuttu kulttuurisetelin taloudellista merkitystä. Tarkkojen laskelmien tekeminen on erittäin vaikeaa, koska kyse on käyttäytymisen ennustamisesta.

8.1. Liikuntasetelit

Liikuntasetelin käyttömääriä voidaan pitää vertailukohtana kulttuuriseteleiden määrää arvioitaessa. Vuonna 2003 liikuntasetelin käyttöpaikkoja oli 500 ja 2000 yritystä oli ostanut liikuntaseteleitä. Liikuntatoiminnan koko yritystukivolyyymista kulki 4 % liikuntasetelin välityksellä. Vuonna 2004 on volyyymi lähes kaksinkertaistunut rahamäärän osalta. Ratkaisevaa käyttömäärille oli eduskunnan verokäytäntöä selvittänyt päätös. Päätöksen myötä liikuntasetelin käyttö kaksinkertaistui hyvin lyhyessä ajassa. Vuonna 2004 liikuntaseteleitä käytettiin n. 8 miljoonan euron arvosta.

Liikuntaseteleitä markkinoiva yritys, Smartum, arvioi pystyvänsä saamaan noin 25 % alan koko markkinoista liikuntasetelin piiriin viiden vuoden aikana. Se merkitsisi n. 40 miljoonan euron liikevaihtoa.

Liikuntasetelin arvo on 4 euroa. Kulttuuripalvelujen hintataso lienee keskimäärin korkeampi kuin liikuntapalvelujen, joten selvitettävänä tulee olemaan myös kulttuurisetelille jokin muukin arvo kuin 4 euroa. Toisaalta on muistettava, että seteleitä voi käyttää useampia kerrallaan, mikäli käyttäjä niin haluaa. Kulttuuriseteleitä jo markkinoiva Smartum on asettanut kulttuurisetelinsä arvoksi 5 euroa.

Liikuntasetelin ja kulttuurisetelin vertailu volyyymien osalta on hieman rohkeaa. Kulttuurisetelimarkkinat ovat pienemmät kuin liikuntasetelin, koska yritykset panostavat enemmän liikuntapalveluihin kuin kulttuuripalveluihin. Toisaalta yritysten oppiminen liikuntasetelin käyttöön nopeuttaa kulttuurisetelin käyttöönottoa.

Yritysten käyttämä rahamäärä henkilöstön liikuntapalveluihin on arvioitu 170 miljoonan euron suuruiseksi. Henkilöstön kulttuuriharrastuksiin yritykset käyttävät vähemmän. Summa lienee noin 50 miljoonan euron luokkaa. Yrityksillä on jonkin verran omia liikuntapalvelumahdollisuuksia. Kulttuurilaitoksia yrityksillä ei ole. Näin ollen kulttuurisetelillä käyttöaste on mahdollista nostaa

korkeammaksi kuin liikuntasetelin. On arvioitu (Samrtum), että liikuntaseteli voisi viidessä vuodessa saavuttaa 25 %:n markkinaosuuden.

Vastaavassa ajassa on täysin mahdollista, että kulttuuriseteli saavuttaa selvästi suuremman markkinaosuuden. Näin arvioituna kulttuurisetelin käytön määrä voisi viidessä vuodessa nousta 20 miljoonan euron vuosittaisen liikevaihdon tasolle.

8.2. Kulttuuri ja talous

Viimeisimmän eli vuoden 2001 kulutustutkimuksen mukaan kotitaloudet käyttivät kulttuurin kulutukseen keskimäärin hieman yli 1200 euroa vuodessa eli 4,8 % kaikista kulutusmenoista.

Yhteensä kotitaloudet käyttivät tuolloin kulttuurin kulutukseen noin 3 mrd. euroa. (Kulttuuritilasto 2003, Tilastokeskus, Kulttuuri ja viestintä 2004:1) Tässä luvussa ovat mukana TV-luvat, sanoma- ja aikakauslehtien tilausmaksut ja eräitä muita kulttuurin luokiteltavia menoja, jotka eivät tulisi kulttuurisetelin piiriin. Sellaisia kulttuurimenoja (esim. huvi- ja kulttuuritilaisuudet sekä näyttelyt), jotka tulisivat kulttuurisetelin piiriin, oli kotitaloutta kohden n. 200 euron verran eli yhteensä noin 300 miljoonaa euroa. Nämäkin käsitteet ovat kulttuurin osalta melko laajoja, joten arvio niiden kulttuurilaitosten lippujen myynnin kokonaismäärästä, johon kulttuuriseteli jatkossa kelpaisi, on maksimissaan 200 miljoonaa euroa.

Optimistinen, mutta realistinen arvio on, että kulttuurisetelin piiriin tulevasta lippujen myynnistä voisi viidessä vuodessa noin joka kymmenes lippu olla kulttuurisetelillä osittain tai kokonaan maksettu.

8.3. Syrjäytysvaikutuksesta

Kulttuurilaitosten kannalta on olennaista pyrkiä arvioimaan miten suuri tulee olemaan mahdollinen lisäkysynnän määrä, joka kulttuurisetelin myötä voidaan aikaansaada. Määrien tarkka arvioiminen on hankalaa, mutta muutamat taloudellisen käyttäytymisen lainalaisuudet helpottavat arvion tekemistä.

Tarkastelujen yksinkertaistamiseksi jaetaan kuluttajat kahteen ryhmään; yhtäältä kulttuurin olemassa oleviin kuluttajiin ja toisaalta passiivisiin kuluttajiin.

Ensimmäinen ryhmä käyttänee kulttuurisetelin mahdollisuuksia hyväkseen mahdollisimman laajamittaisesti. Näin ollen voidaan olettaa, että tässä ryhmässä kulttuuriseteli syrjäyttää aiemmin rahalla maksettuja lippuostoksia. Kulttuuripalvelujen kysyntää liittyy toki kulutustutkimuksista tuttu hintajousto. Kuluttajalle kulttuuriseteli näyttäytyy hinnanalennuksena, joilla puolestaan on tutkitusti kysyntää lisäävä vaikutus. Kulutustutkimuksista voidaan päätellä, että kulttuurin kysyntään liittyvä hintajousto on n. -0,5, mikä tarkoittaa sitä, että ”syrjäytyneestä” kysynnästä palautuu puolet uutena kysyntänä.

Toisen ryhmän muodostavat passiiviset kulttuurin käyttäjät, joiden kulttuurisetelin käyttö on täysin uutta rahaa lippuluukulla. Tämä ryhmä on suurempi kuin aktiivisten käyttäjien ryhmä. Koska yrityksissä kulttuurisetelin tulee olla kaikkien saatavilla, voidaan olettaa, että kulttuuripalveluja setelillä käyttävien joukosta vähintään puolet on tästä joukosta.

Seuraavasta kyselytutkimusaineistosta voidaan päätellä hieman eri käyttäjäryhmien kokoja. Tutkimukseen haastateltiin vuonna 1999 2000 kansalaista. (Reijo Viitanen: kulttuuripuntari 1999, OPM, kulttuuripolitiikan osaston julkaisusarja 9/1999. s. 55)

Taulukko: Ovatko seuraavat asiat elämässäsi ja vapaa-ajan viettosi kannalta erittäin tärkeitä, melko tärkeitä, vain vähän tärkeitä, vain vähän tärkeitä tai ei lainkaan tärkeitä

	Erittäin tai melko tärkeitä	eos	vähän tai ei lainkaan tärkeitä
teatteriesitykset	48,0	0,3	51,7
museot ja näyttelyt	39,8	0,9	59,3
sinfonia- ja kamari-			
musiikkiesitykset	12,1	0,6	87,3
oopperaesitykset	10,1	1,4	88,5
rock-konsertit	34,9	0,3	64,7

Enemmistö suomalaisista ei pidä kulttuuria vapaa-aikansa osalta tärkeänä.

Seuraavaksi tehdään tietyillä oletuksilla malli, joka kertoo missä määrin uusia kulttuurin kuluttajia voisi kulttuurilaitosten lippuluukulla olla viiden vuoden kuluttua.

Oletetaan, että veromuutos luontaisetujen verotuksen osalta on saatu voimaan vuoden 2006 alusta. Lisäksi oletetaan, että yritykset ovat hyödyntäneet laajasti tätä uutta mahdollisuutta edesauttaa henkilöstönsä työssä jaksamista. Oletetaan, että kulttuuriseteleitä annetaan henkilöstölle yhteensä 15 miljoonan euron arvosta vuonna 2010.

Setelit jakautuvat kahdelle käyttäjäryhmälle niin, että 40 % menee kulttuurin vakituksille käyttäjille ja 60 % uusille käyttäjille.

Ensimmäisessä ryhmässä käytetään siis kulttuuriseteleitä yhteensä 6 miljoonan euron edestä, joka syrjäyttää aiemmin rahalla ostettua kysyntää puolella tästä, koska hintajoustopuoleksi oletetaan -0,5. Näin ollen tämän ryhmän vaikutus näkyy siten, että kuuden miljoonan rahalla suoritettu kysyntä on muuttunut 9 miljoonan kysynnäksi, josta 6 miljoonaa suoritetaan kulttuuriseteleillä.

Toisessa ryhmässä on myös satunnaisia kulttuurin kuluttajia, joten siitäkin löytyy syrjäytysvaikutusta, mutta vain 20 %:n verran. Tämä ryhmä kuluttaa siis 9 miljoonan verran kulttuuriseteleitä, kun se ennen käytti rahaa 1,8 milj. euroa lippuluukulla. Uutta kysyntää syntyy yli 7 miljoonan euron verran. Toisaalta tästä ryhmästä löytyy jonkin verran uusia kulttuurin käyttäjiä, jotka lisäävät kulttuurin kysyntää. Oletetaan, että siitä löytyy 10 % (0,9 milj. euroa), mikä on melko vaatimaton mittavan markkinointikampanjan vaikutus.

Oletetaan edelleen, että lähtötilanteessa lippuja myytiin kaiken kaikkiaan 200 miljoonan arvosta. Oletetaan edelleen, että rahalla ostettuun lippuun liittyy 10 %:n kate ja kulttuuriseteleillä ostettuun lippuun liittyy provision vuoksi vain 5 %:n kate.

Tämän kuvitteellisen tilanteen asetelman lopputulos on tiivistettynä seuraava.

Alkutilanteessa syntyi 200 miljoonan myynnistä 10 %:n katteella 20 miljoonaa euroa katetta. Kulttuuriseteleiden jälkeen kokonaismyynti oli 211,1 miljoonaa euroa eli kasvua kokonaismyyntiin tuli 5,6 %.

Kuvitteellisessa asetelmassa nähdään, että kulttuuriseteli syrjäyttää rahalla tehtyä myyntiä 3,9 miljoonaa euroa.

Myynnistä on korkeampikatteista 196,1 milj. euroa ja alempikatteista 15 miljoonaa euroa. Rahamääräinen kate kasvoi 20,36 miljoonaan euroon.

Vaikka edellä tehty laskelma on hypoteettinen, pitää se paikkansa vaikutusten suunnan osalta. mallin oletukset eivät ole epärealistisia, vaikkakin optimisia. Kuvatulla tavalla voi todellakin käydä. Olennaista on, että saamme jonkinlaisen yleiskuvan siitä, minkälainen vaikutus voisi olla mahdollinen. Ennuste kehittymisestä on erittäin herkkä monien vaikeasti ennustettavien muuttujien suhteen.

9. KULTTUURISETELIN TEKNINEN TOTEUTTAMINEN

9.1. Neljä osapuolta

Kulttuuriseteli kulkee neljän eri toimijan kautta. Palvelun tuottaja painattaa setelit ja myy ne yrityksille, jotka tarjoavat niitä henkilöstölleen. Palkansaajat maksavat kulttuuripalveluistaan kulttuurisetelillä.

Rahaliikenne puolestaan liikkuu kolmen toimijan käsien kautta seuraavasti. Yritys maksaa kulttuurisetelistä sen nimellisarvon sekä toimitusmaksun seteleitä toimittavalle yritykselle. Kun kuluttaja maksaa kulttuurilaitoksen kassalla palvelustaan, perii kulttuurilaitos seteliä painattavalta yritykseltä kulttuurisetelin arvon vähennettynä provision määrällä.

Kulttuuriseteleitä markkinoivalla yrityksellä on oltava kolme tärkeää strategista osaamisaluetta. Sen on ensinnäkin hankittava kulttuurilaitoksia asiakkaiskseen. Kulttuuriseteleitä vastaanottavalla kulttuurilaitoksella ja seteleitä tarjoavalla yrityksellä täytyy olla sopimus, jossa on sovittu seteleiden toimittamisesta ja maksujen suorittamisesta. Toisaalta seteleitä tarjoavalla yrityksellä ja henkilöstölleen kulttuuriseteleitä tarjoavalla yrityksellä tulee olla sopimus seteleiden toimittamisesta. Kolmanneksi palveluseteleitä toimittavalla yrityksellä tulee olla tekninen

järjestelmä, joka lukee ja analysoi setelit ja tekee niistä yhteenvedot maksujen perusteeksi. Tämän teknisen laitteiston hankinta edellyttää liikevaihtoon nähden isohkoja investointeja.

9.2. Erityiskysymyksiä

Joillekin kulttuurilaitoksille erillisten lipunmyyntipisteiden kautta tapahtuva lippumyynti on keskeisessä asemassa. Miten kulttuuriseteli käyttäytyy silloin, kun lippu ostetaan erillisen yrityksen luukulta?

Suomessa on käytössä lippuja myyvien yritysten osalta kahta erilaista järjestelmää. Lippupisteellä on järjestelmä, jossa kulttuuritilaisuuden järjestäjä maksaa euromääräisen korvauksen (noin 1 euroa) kustakin myydystä lipusta ja lipun hinta on ostajalla samansuuruinen riippumatta siitä mistä se on ostettu.

Lippupalvelulla oleva järjestelmä toimii siten, että lipun hinta on hieman korkeampi lippupalvelun luukulla kuin tilaisuuden järjestäjän omassa myyntipisteessä.

Kummallakin järjestelmällä on perusteensa. Liput, jotka myydään lippuja myyvän erityisyrittäjän kautta, ovat pois omasta lipunmyynnistä, jolloin voidaan säästää kustannuksissa. Toisaalta kuluttajalle on järkevää hankkia lippunsa lippuja myyvän yrityksen luukulta, joilla on usein laaja jakeluverkosto ja pitkät aukioloajat.

Riippumatta siitä, mikä järjestelmä on käytössä, kulttuuriseteli toimii suhteellisen joustavasti maksuvälineenä. Silloin, kun kulttuuriseteliä käytetään maksuvälineenä lippuja myyvän yrityksen tiskillä, on ainakin kaksi eri järjestelmävaihtoehtoa käytössä.

Selkein ja toimivin on se, että lippuja myyvä yritys suhtautuu kulttuuriseteliin kuin rahaan. Se toimittaa kulttuurilaitokselle myymiensä lippujen hinnan rahana ja kulttuuriseteleinä. Kulttuurilaitos puolestaan laskuttaa oman osuutensa seteleitä painattaneelta yritykseltä. Tässä järjestelmässä on tärkeätä, että lippuja myyvä yritys tietää kulttuurilaitokset, joilla on voimassa oleva sopimus kulttuuriseteleistä. Tämä lisätyö on pieni vaiva, koska tietojärjestelmiin tiedon liittäminen ei ole ongelmallista. Rahamääräiset suoritukset tehdään sähköisinä tilisiirtoina ja kulttuurisetelit toimitetaan fyysisesti. Tämä on tietysti lisähankaluus.

Toinen mahdollisuus on, että lippuja myyvä yritys perii suoraan seteleitä välittävältä yritykseltä maksun seteleistä. Tämä järjestelmä on hieman hankalampi, koska provisio pitäisi tässä järjestelmässä ottaa huomioon kahdessa eri vaiheessa. Lippuja myyvän yrityksen tulee vähentää kulttuurisetelin arvosta provision osuus tilittäessään kulttuurilaitokselle sen osuus myydyistä lipuista, toisaalta sama provisio vähennetään tilityksestä, jonka seteleitä painattava yritys suorittaa lippuja myyvälle yritykselle kulttuurisetelien vastineena.

Jälkimmäinen järjestelmä on monimutkaisempi.

9.3. Kulttuurisetelin arvo ja käyttö

Kulttuuriseteli voi olla arvoltaan mitä vain, mutta järkevää on, että sen arvo on sen verran pieni, että sitä voittoa käyttää kaikissa mahdollisissa kulttuuripalveluissa. Olennaista nimittäin on, ettei kulttuurisetelistä makseta rahaa takaisin tapauksissa, joissa lipun hinta alittaisi kulttuurisetelin arvon eikä sitä voi myöskään käyttää kumppanin kulttuuripalveluksen ostoon edes osasuorituksena.

Toisaalta kulttuuriseteleitä voidaan käyttää yhteen maksutapahtumaan useampia.

Näin ollen sopiva kulttuurisetelin arvo on noin 4-5 euroa. Mitään estettä ei ole sille, että jatkossa olisi liikkeellä useamman arvoisia seteleitä.

.

9.4. Provisiotaso ja kilpailu

Kulttuurilaitoksille lippujen myyntiin liittyvät provisiot syövät katetta. Ajan myötä ylimääräiset kulut siirtyvät hintoihin, mutta silloin ne ovat joltain osin omiaan vähentämään lippujen myyntiä, koska hinta ja myyntivolyymit ovat keskenään yhteydessä.

Provisio on korvaus seteleitä painattavalla yritykselle. Liikuntaseteleiden provisio oli alkuvaiheessa 12 %, nyt se on 8 %, mikä on myös markkinoilla jo toimivan kulttuurisetelin provisiotaso. Kulttuuripalvelujen tuottajan näkökulmasta kyse on 8 % alennuksesta, jonka tekee taloudellisesti mielekkääksi vain kasvanut myynnin määrä.

On perusteltua, että toiminnan vilkastumisen myötä provisiotaso alenee.

Liikuntasetelin osalta yritykseltä peritään setelien toimitusmaksu, joka suuruudeltaan 12-16 euroa per toimitus. Varsinaisen provision maksaa liikuntapalvelun tuottaja, joka saa 4 euron arvoisesta setelistä 3,68 euroa.

Otetaan esimerkki liikuntasetelin rahaliikenteestä. Yritys tilaa (20 työntekijää, 100 euron arvosta seteleitä / työntekijä eli 2000 euron arvosta seteleitä, eli 500 seteliä) Yritys maksaa 2000 euron lisäksi 12 euroa toimitusmaksua. Liikuntapaikat laskuttavat itselleen käytettyjen setelien arvon – 8 %. Eli 500 liikuntatapahtuman kokonaiskustannus on 2012 euroa (100 %), jonka maksaa yritys, joka tarjoaa henkilöstölleen liikuntapalveluja. Liikuntapaikat saavat 1840 euroa (91,5 %) ja seteleitä painattava yritys 172 euroa (8,5 %).

Lounassetelin provisio on n. 3 %, jonka maksavat ravintolat. Lounasseteleiden olennaisesti alhaisempi provisiotaso on seurausta suurtuotannon eduista.

Provisiotasoa laskee varmimmin kilpailu. Mikäli markkinoilla toimisi kaksi tai useampia yrityksiä, olisi provisiotaso alhaisempi kuin yhden yrityksen tapauksessa. On täysin mahdollista, että yhdenkin yrityksen tapauksessa provisiotaso laskisi volyymin kasvun myötä, koska se uusien asiakkaiden saamiseksi olisi tarpeen, mutta yhtä selvää on, että kilpailu laskisi provisiotasoa nopeammin.

Mikäli veromuutos aikaansaadaan, on todennäköistä, että markkinoille syntyy kilpailua.

10. KANSAINVÄLISET ESIMERKIT

Pikaisen internet-haun ja neljän kulttuurialan kattojärjestön kyselyjen tuloksena ei löytynyt vastaavanlaisia kansainvälisiä kulttuurialan järjestelyjä. Se ei tarkoita välttämättä, etteikö niitä saattaisi jossain päin maailmaa olla. Todennäköistä on, että maissa, joissa veromoraali ja säädösten tarkkuus on hieman väljempää kuin Suomessa, ei ole syntynyt tarvetta vastaavanlaisten järjestelmien synnyttämiseen, koska verokäytäntö on sen verran väljää, että yritysten työntekijöilleen tarjoamat kulttuuripalvelut ovat verotuksen ulkopuolella.

11. SELVITYKSEN TULOKSET

1. Mikäli tuloverolain muutosta ei aikaansaada, ei kulttuurisetelistä tule merkittävää lisää kulttuurialalle. Yritykset eivät lähde verotuksellisesti epäselvässä tilanteessa suuressa määrin käyttämään mahdollisuutta henkilöstönsä virkistykseen ja palkitsemiseen.
2. Mikäli tuloverolain muutos aikaansaadaan, jossa kulttuuriseteli saatetaan verovapauden piiriin, tulee kulttuurisetelin käyttö lisääntymään voimakkaasti. Parissa vuodessa kulttuurisetelin volyymitaso saavuttaa noin 10 miljoonan euron tason. Todennäköistä on, että sen merkitys tulee vuosittain kasvamaan 20-30 % ja kovin karkeiden arvioiden mukaan viidessä vuodessa voidaan saavuttaa 20 miljoonan euron markkinat.
3. Kulttuuriseteli tulee lisäämään kulttuurin kulutusta siinä määrin, että uuden välittäjän aiheuttamat lisäkulut kompensoituvat. Verottomuuden edellytyksenä on, että setelietuuden piirissä on koko henkilökunta, ja se, että se on henkilökohtainen. Näiden syiden vuoksi uusia kuluttajaryhmiä tulee kulttuurin käyttäjiksi. Ensi vaiheessa arvioidaan uusia kuluttajia olevan selvästi yli puolet. Lisäksi on muistettava, että uudet käyttäjäryhmät lisäävät jossain määrin muuta kuin kulttuurisetelillä maksettavaa kulttuurin kulutusta. Kulttuurilaitoksien lipunmyynnin oletetaan nettomääräisesti lisääntyvän parissa vuodessa n. 2-3 %.
4. Kulttuurisetelillä ei ole taloudellisia kielteisiä vaikutuksia julkiselle vallalle, samalla valtiovalta voi joltain osin edesauttaa omia keskeisiä yhteiskuntapoliittisia tavoitteitaan, jotka liittyvät työllisyysasteen nostamiseen. Vaikutukset ovat suunnaltaan selvät, mutta määrältään marginaalisia.
5. Volyymitason kasvaessa provisiotaso tulee laskemaan myös siinä tapauksessa, että markkinoilla toimii yksi yrittäjä. Todennäköistä kuitenkin on, että veromuutos tuo markkinoille kilpailua, jolloin provisiotaso laskee hieman nopeammin kuin yhden yrittäjän tapauksessa. Todennäköisesti provisiotaso vakiintuu alle 5 %:n joidenkin vuosien kuluessa.
6. Yritykset tulevat lisäämään kulttuurin käyttöä osana henkilöstöpolitiikkaansa. Kulttuurisetelit näyttelevät siinä keskeistä osaa. Erityisesti pienten yritysten mahdollisuus hyödyntää kulttuuria sekä työssä jaksamisen tukemiseen että kannustamiseen saa kulttuurisetelistä toivotun lisäkeinin.

7. Työmarkkinajärjestöt suhtautuvat kulttuuriseteliin myönteisesti.

8. Teknisesti kulttuurisetelin käyttö on selkeää ja yksinkertaista. Optiset lukulaitteet ja muu tekninen kehitys vähentää kulttuurisetelin käyttöön liittyviä kustannuksia. Lippuja myyvien yritysten osalta kulttuuriseteli ei tuo sanottavia hankaluuksia. Näin on varsinkin silloin kun menettelytavaksi sovitaan se, että lippuja myyvät yritykset tilittävät setelin rahan yhteydessä kulttuurilaitokselle, joka puolestaan asioi seteleitä painattavan ja markkinoivan yrityksen kanssa.

9. Kulttuurisetelin jälkimarkkinoita ei todennäköisesti synny, koska käyttäjällä on aika riski, että henkilöys tarkistetaan. Toisaalta edun taso on sen verran pieni, ettei taloudellisia intressejä ole laajamittaiseen väärinkäyttöön.

12. SELVITYSMIEHEN EHDOTUKSET

Kulttuurin kulutuksen lisääntyminen on henkilöstön, yritysten ja valtiovallan etu. Kulttuurilla on työssä jaksamisen osalta myönteisiä vaikutuksia. Siitä pääsevät hyötymään sekä työntekijät että yritykset. Se tasavertaistaa erikokoisten yritysten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti henkilöstöpolitiikan osalta. Kulttuuriseteli tukee työssä jaksamista ja ylläpitää työkykyä.

Siksi seuraavat toimenpiteet ovat tarpeen:

1. Kulttuurisetelin aikaansaamiseksi hallituksen tulisi antaa eduskunnalle esitys tuloverolain 69 §:n muuttamisesta. Eduskunta ehtii käsitellä muutosesityksen syksyn budjettilakien yhteydessä, jolloin tarkennettu lainsäädäntö voisi olla voimassa vuoden 2005 alusta. Verolain muutos voi olla hyvin pieni: esimerkiksi maininta tuloverolain ao. kohtaan kulttuurisetelistä riittää.

2. Kovin ahdas kulttuurikäsitteen rajaaminen on tarpeeton. hallituksen esityksessä tulee ratkaista kulttuurisetelin käyttöalasta. Riidaton käyttöalueen rajaus koskee valtiontuen piirissä olevia kulttuurilaitoksia, mutta myös muu vastaavanlainen toiminta tulee kysymykseen. Kulttuuriseteliä voi käyttää vain kulttuuripalvelun hankintaan. Erikseen on ratkaistava elokuvien asema.

3. Ei tule asettaa erillisiä esteitä kulttuurisetelin tekniselle toteuttajalle. Teknisen toteuttajan tehtävänä on hyväksyä kulttuurin tarjoajat järjestelmän piiriin niiden periaatteiden mukaisesti, joita lainsäätäjä on eduskunnan käsittelyn yhteydessä päättänyt.

4. Opetusministeriö yhdessä kulttuurialan kattojärjestöjen ja teknisten toteuttajien kanssa tekee pari vuotta järjestelmän oltua voimassa selvityksen, jossa järjestelmän toimivuutta selvitetään. Erityisen huomion kohteena on missä määrin kulttuuriseteli toimii piristeenä Suomen kulttuurielämällä. Laitoskohtaisissa selvityksissä pyritään saamaan selville miten paljon kulttuuriseteliä käytetään ja missä määrin se on tuonut uutta kysyntää. Samalla selvitetään liittyykö kulttuurisetelin käyttöön väärinkäytöksiä.